

КРАЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Цімох Олександр

м. Київ

У складний час викликів війни за незалежність України бібліотеки актуалізували краєзнавчу діяльність саме через фейки, неправдиве висвітлення української історії та викривлене подання національної культури російськими окупантами. Позаяк «зберігаючи і поширюючи інформацію про події війни, бібліотеки вносять свою частку в зміцнення національної свідомості та забезпечення збереження історичної правди» [10, с. 4–5]. Тобто, метою краєзнавчої діяльності українських бібліотек як базових документно-комунікаційних установ суспільства в умовах воєнного стану в Україні є документування подій війни та зберігання культурної пам'яті.

Основними функціями, які реалізовує бібліотека у контексті краєзнавчої діяльності, є: меморіальна, інформаційно-просвітницька, загальнокультурна, комунікативна, науково-дослідна та утилітарна. Л. Кравець, розкриваючи зміст меморіальної функції [3, с. 128], виокремлює такі інші її повноправні назви, як акумулююча, соціальної пам'яті людства, кумулятивна, збереження творчої спадщини, краєзнавча. Таким чином, саме меморіальна функція є базовою для краєзнавчої діяльності бібліотек, адже за своєю суттю прагматичною (*дав.-гр. πρᾶγμα* – справа, дія) функцією, котра покликана здійснювати безпосередній вплив на віддаленого користувача через керування інформаційними повідомленнями в цифровому просторі, відображення реального перебігу подій, збирання правдивих свідчень про злочини російських окупантів, відновлення історичної пам'яті нашого народу тощо.

Саме у передвоєнний період через карантинні обмеження та дистанційний режим роботи бібліотеки вимушені були перенести всі можливі напрями діяльності в електронне середовище, що стало поштовхом для розгортання медіадіяльності, тобто якомога ширше застосовувати всі доступні комунікаційні канали для поширення інформації: вебсайт, блог, сторінки у соціальних мережах, ютуб-канал, програми на телебаченні, у державних і приватних медіа тощо. Медіадіяльність бібліотек України у царині краєзнавчої тематики спрямована створення подкастів, коротких відеороликів, тобто ефективного поширення актуального відеоконтенту власної генерації у медіапросторі.

Головним методичним центром загальнодержавного значення в царині краєзнавчої діяльності є Національна історична бібліотека України, про що зокрема свідчить окремий

розділ на вебсайті бібліотеки «Бібліотекарю-краєзнавцю». До звіту про проведений 25 серпня 2025 р. науково-методичний семінар «Збираємо, зберігаємо, розповідаємо: актуальні питання краєзнавчої діяльності бібліотек» опубліковано інформативні презентації основних доповідачів [6]. До сьогодні світ побачило вже 35 випусків інформаційного бюлетеня «Краєзнавча робота в бібліотеках України», зокрема в останньому зібраний досвід бібліотек з усіх куточків нашої держави [4]. Краєзнавчий аспект у проєктній діяльності та віртуальні ресурси обласних наукових бібліотек розкрито у другому випуску аналітичного огляду «Фіксація подій російсько-української війни» [10]. Наведені у виданні приклади, підібрані на основі моніторингу сайтів 18 обласних наукових бібліотек демонструють успішний досвід краєзнавчої діяльності різних українських бібліотек саме в онлайн-форматі та створені ними цифрові ресурси, на кожен з яких користувач 24/7 з будь-якого куточка планети може одразу перейти одним кліком.

18 квітня 2023 р. у блозі Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого розміщено інформативний допис з ілюстраціями В. Горчинської про особливості краєзнавчої роботи під час війни в Чернігівській обласній бібліотеці для дітей, Львівській обласній бібліотеці для юнацтва ім. Романа Іваничука, Мукачівської міській центральній бібліотеці імені Олександра Духновича (Закарпатська область), Центральній міській бібліотеці ім. Т. Г. Шевченка «ЦБС м. Кам'янського» (Дніпропетровська область), Коломийській краєзнавчій бібліотеці (Івано-Франківська область), Комунальному закладі «Звягельська бібліотека» (Житомирська область), Центрі поліської автентики Чернігівської міської бібліотеки імені М. М. Коцюбинського, Харківській обласній універсальній науковій бібліотеці, Городоцькій центральній бібліотеці (Хмельницька область), Львівській обласній науково-педагогічній бібліотеці, КЗ «Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олеса Гончара» та ін. (на сторінку у різних соціальних мережах кожної з названих установ можна одним кліком одразу перейти) [1].

Власне завдяки медіатизації (*пізньолат. mediatus* – той, хто виступає посередником) [2] у час розгорнутої гібридної війни проти України, її народу, унікальної культури і вікової історії саме миттєве поширення інформаційних повідомлень краєзнавчого спрямування є дієвим інструментом культурної дипломатії бібліотек в умовах воєнного стану. Як наголошують автори статті «Культурна дипломатія як інструмент формування іміджу України», в умовах військової агресії росії задля збільшення підтримки України культурна дипломатія як «м'яка сила» демонструє «різноманітність і насиченість української культурної спадщини, <...> сприяє встановленню позитивних міжнаціональних комунікацій» [8, с. 64]. Адже «саме дипломатія мовою культури і знань в умовах воєнного стану в Україні здатна розчинити кордони, змінити уявлення про нашу державу як незалежну з багатою історичною традицією,

значними досягненнями у сфері науки і культурними надбаннями та сприяти розбудові української інформаційно-бібліотечної сфери в реаліях сьогодення» [11, с. 123].

Ми погоджуємося з Л. Мицик, «Попри те, що культурній дипломатії часто не надається належного значення, вона може відігравати важливу роль у досягненні цілей зовнішньої політики держави та навіть у підтриманні національної безпеки» [5, с. 54], адже є продуктивним інструментом міжнародної комунікації [7] та іміджевої політики держави [9].

Отже, в умовах війни за незалежність України краєзнавча діяльність бібліотек є дієвим інструментом культурної дипломатії в консолідованому цифровому просторі. Використовуючи вебсайти, блоги, сторінки у соціальних мережах, ютуб-канал, державні і приватні медіа, телебачення, у бібліотеки ефективно поширюють у медіапросторі актуальний контент краєзнавчої тематики, що змінює уявлення про нашу державу, забезпечує позитивний іміджевий потенціал держави, пропагує духовні та культурні цінності і традиції українців, відновлює історичну пам'ять нашого народу, правдиво висвітлює злочини російських окупантів.

Список використаних джерел

1. Горчинська В. Краєзнавча робота в бібліотеці під час війни. *Блог Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого*. 18 квітня, 2023. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=7432> (дата звернення 14.10.2025)
2. Житарюк М. Особливості застосування понять «медіація» й «медіатизація» в сучасному медіапросторі. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*. 2020. Вип. 48. С. 56–66. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2020.48.10545> (дата звернення 14.10.2025)
3. Кравець Л. О. Еволюція функцій бібліотек в умовах суспільних трансформацій : дис. ... д-ра філософії / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2025. 229 с.
4. Краєзнавча робота в бібліотеках України : інформаційний бюлетень. Вип. 35 / Міністерство культури та стратегічних комунікацій України, Національна історична бібліотека України ; упоряд. та ред. М. Цінська, наук. ред. Н. Волошінська ; відп. за вип. А. Скорохватава. Київ, 2024. 189 с. URL: <https://omeka.nibu.kyiv.ua/s/nibu/item/5961#?c=0&m=0&s=0&cv=0> (дата звернення 14.10.2025)
5. Мицик Л. М. Культурна дипломатія : навчально-методичний посібник. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2024. 70 с.
6. Нове в краєзнавчій роботі бібліотек. *Національна історична бібліотека України* : вебсайт. URL: <https://nibu.kyiv.ua/bikr/> (дата звернення 14.10.2025)
7. Полякова Ю. В., Шайда О. Є., Степанов А. В. Культурна дипломатія як інструмент міжнародної комунікації. *Вісник ЛТЕУ: Економічні науки*. 2023. № 71. С. 57–63. URL:

<http://journalslute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/1332/1256> (дата звернення 14.10.2025)

8. Руднєва А. О., Мальована Ю. Г., Арсенюк М. С. Культурна дипломатія як інструмент формування іміджу України. *Регіональні студії: науковий збірник* / редкол.: М. М. Палінчак (голов. ред.), І. М. Вегеш, Є. І Гайданка та ін. Ужгород : Вид. дім «Гельветика», 2024. Вип. 37. С. 63–67. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.37.11> (дата звернення 14.10.2025)

9. Сухорольська І., Турчин Я. Громадська дипломатія та демократичний імідж держави : монографія. Львів : Вид-во Тараса Сороки, 2019. 272 с.

10. Фіксація подій російсько-української війни: аналітичний огляд діяльності обласних універсальних наукових бібліотек України за 2022–2023 рр. Вип. 2: Проектна діяльність та віртуальні ресурси: краєзнавчий аспект / Національна історична бібліотека України; підгот. М. Цінська; ред. : В. Кисельова, І. Однопозов ; відп. за вип. А. Скорохатова. Київ, 2024. 35 с. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://nibu.kyiv.ua/media/uploads/2024/08/19/oglia_d_vyp_2.pdf (дата звернення 14.10.2025)

11. Цімох О. В. Бібліотеки України – амбасадори дипломатії знань і культури в реаліях сьогодення. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Пріоритети сьогодення та перспективи* : матеріали Міжнар. наук. конф. (1–3 жовт. 2025 р.) : у 2 т. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; відп. ред. О. М. Василенко. Київ, 2025. Т. 1. С. 122–125. URL: http://conference.nbu.gov.ua/up/programs/Proceedings_Conference_VNLU_2025_Vol_1.pdf (дата звернення 14.10.2025)